

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ 96/19 и 110/19), како и врз основа на член 22 и член 25 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/18) министерот за образование донесе скаратена наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование (модуларно дизајнирана) за учебната 2020/2021 година.**

1. Вовед

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература** се базира на очекуваните резултати предвидени со наставната програма за овој наставен предмет - **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование модуларно дизајнирана** што редовно се реализира согласно утврдениот Наставен план.

Со скратената програма се утврдуваат определени теми и наставни единици што треба да се реализираат за 159 наставни денови, при што се запазува предвидениот неделен фонд на часови утврден во редовната програма, односно за овој наставен предмет во согласност со предвидените три часа неделно во скратената програма треба да се предвидат 96 часа поделени на модулот Јазик и на модулот Литература.

Наставникот при планирањето и реализацијата на наставните единици од скратената програма се води од очекуваните резултати, определените поими, методите и активностите утврдени во редовната наставна програма.

2. Преглед на теми и наставни единици

Ред бр.	Подрачје Јазик <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Македонскиот јазик меѓу двете светски војни	2
2.	Кодификација на македонскиот литературен јазик	3
3.	Неменливи зборови	5
4.	Сложена реченица Видови независносложени реченици	12
5.	Сложена реченица Видови зависносложени реченици	12
6.	Правопис – Интерпункциски знаци -запирка	2
7.	Лексикологија – основни типови лексички значења; класификација на лексичкото значење на зборовите (според процесот на обновување, според потеклото на зборовите; Лексиката според формата, според сферата на употреба и според степенот на употреба	8
	Вкупен број на часови за реализација на овој модул	44

Ред бр.	Подрачје Литература <u>Наставни единици</u>	Број на предложени часови за реализација
1.	Реализам и видови реализам Оноре де Балзак „Чичко Горио“ Ф. М. Достоевски „Злосторство и казна“ Л. Н. Толстој „Ана Каренина“ Николај Василевич Гогољ „Нос“ и „Шинел“ Антон Павлович Чехов „Смртта на чиновникот“ и „Човек во футрола“	14
2.	Македонската литература кон крајот на 19 и почетокот на 20 век Војдан Поп Георгиев Чернодрински „Македонска крвава свадба“	3
3.	Македонската литература меѓу двете светски војни Васил Иљоски „Чорбаџи Теодос“ Антон Панов „Печалбари“ Ристо Крле „Парите се отепувачка“ Кочо Рацин Избор од песните Коле Неделковски Избор од поезијата	10
4.	Македонската поезија во НОБ (Ацо Караманов, Мите Богоевски)	1
5.	Повоена македонска литература Столе Попов „Крпен живот“ Ѓорѓи Абациев „Пустина“	6
6.	Масовни медиуми Реклама	6

	ЛЕКТИРИ	
1.	А. Ками „Недоразбирање“	3
2.	Габриел Гарсија Маркес „Сто години самотија“ или „На полковникот нема кој да му пишува“	3
	ПИСМЕНИ РАБОТИ Две писмени работи (подготовка еден час и реализација еден час)	6
	Вкупен број на часови за реализација на овој модул	52

3. Дидактички препораки

Програмата за предметот Македонски јазик и литература за средно стручно образование за трета година е усогласена со потребите за изведување настава со помал број наставни денови согласно условите, поделена на модулите: Литература и Јазик. Со модулот Јазик главно треба да се увежбуваат комуникациските вештини во говорена и пишана форма преку точни јазични формулации и почитување на граматиката на современиот стандарден македонски јазик. При поучувањето на наставните единици од Јазик користете различни функционални стилови, неуметнички текстови, текстови од медиуми и социјални мрежи, објави и постови во кои ќе ги препознаваат правилата кои ги изучувате и ќе го увидат правилното или погрешното употребување. Преку ваквите текстови ќе можете да ги реализирате и часовите за правописните правила кои се усвојуваа во претходните учебни години.

Предлог поврзувања -наставните содржини од Јазик посветени на прашањето за македонскиот јазик и неговиот статус во 20 век да се надоврзе на темата за повоената македонска литература. Предвидените наставни содржини од синтакса треба да бидат планирани и реализирани преку активности со кои учениците ќе го евоцираат своето функционално знаење за простите и сложените реченици како и за членовите на реченицата и нивната правилна употреба во говорот и пишувањето. Во тесна врска се и видовите реченици со незазисен и зависен однос. Во овој дел синтаксата треба да се поврзе со раскажувањето или анализата на содржината на романите предвидени за обработка која опфаќа кусо говорење, така што вежбајќи го раскажувачко-толкувачкиот дел на главно, прозните дела, да се вметне правилното составување, употреба и правопис на видовите независнослужени и зависнослужени реченици. Наставните содржини од делот лексикологија може да ги применувате на различен тип часови бидејќи истите претставуваат секојдневна заложба на часовите по мајчин јазик- богатење на лексиката на ученикот и нејзина правилна употреба (преку нејзиното препознавање и толкување).

Содржините од модулот Литература да се постават според предвидените резултати и да се поврзат со стандардите за оценување на постигањата за да се добијат содржини преку кои учениците ќе се оспособуваат да читаат, разбираат и толкуваат добивајќи знаења кои ќе ги практикуваат на уметнички и неуметнички текстови.

Всушност, преку подрачјето литература, преку изведените резултати од учење, од учениците се бара да наоѓаат, да препознаваат и да класифицираат видови текстови, да ги толкуваат и проценуваат како лирски, епски или драмски односно како реалистични или модернистички и да ги бараат нивните препознатливи елементи. При изучувањето на литературата во трета година на средното образование предлагаме споредбено толкување на карактеристиките на рускиот и францускиот реализам. Резултатот од учење кој се очекува да се постигне е препознавање и толкување на реалистичните белези на дело кое припаѓа на тој литературен правец, што би значело примена на тие знаења и врз дело/сегменти од такво дело кое не е интерпретирано на час. Темата која се однесува на македонската литература во првата половина на 20 век, исто така, може да се поврзе и толкува споредбено со онаа литература која се појавува непосредно по завршувањето на Втората светска војна. Читањето и толкувањето на литературните творби од македонската литература учениците по насоки од наставникот треба да ги разберат во соодветен контекст, а истите може да се поврзат со претходни познавања за развивањето на теми и вид литература надвор од нашите простори во тоа време.

Секако, и понатаму останува преку текстовите/литературните дела да се бараат и препознаваат знаци за толкување на поетските и прозните дела. Односно, треба да се препознаваат информации кои ќе помогнат не само во разграничување на поединечни факти за настаните, времето и местото, туку и информации и атрибути за/на ликовите, стилски средства. Сето тоа ќе даде можност за општо и широко разбирање на текст во одредена култура, време и дел од развојот на човековата мисла и уметност и став за истото. При изучувањето на поетските, како и прозните дела, се коментираат елементите на родот и видот на кој припаѓаат, а се веќе изучувани како и коментар на стилските карактеристики што би значело дека во секој од часовите посветени на литература ќе се споменат оние кои стилски изразни средства што ги има во творбата која се чита и интерпретира.

Од особена важност е на почетокот од учебната година да се дадат насоки на учениците во однос на читањето на делата кои ќе вклучуваат конкретни барања и задачи за секое дело. Конкретизацијата на барањата ќе ги насочи да направат добри белешки при читањето кои ќе ги користат на часот и со кои ќе може полесно да се насочи интерпретирањето и толкувањето. Добрите белешки ќе одат во прилог на веќе направена анализа за домашна, а на часот ќе остане дискусијата и заклучоците.

При организацијата на часовите пристапот не треба да биде „униформиран“ односно треба да има различни пристапи во согласност со когнитивните, афективните и психомоторните особености на учениците. Наставникот секогаш треба да си го постави прашањето: како најдобро да го научиме ова?

Предлог методи и техники за реализација на часовите – се препорачува користење техники/начини кои не одземаат време за реализација, а се ефективни, за да се добие час во кој ќе има движење, а сепак ќе добиете време за синтеза. За почетокот на часот предлагаме: бура на идеи, техника грозд, асоцијации, избран цитат од книга или цитат од писател чие дело се обработува, пример од небелетристички текст, текст од некој портал или реченица од социјалните мрежи кои ќе бидат во контекстот на часот. Важно е да се поттикне дискусија која е поврзана со името на наставната единица (без разлика дали се работи за содржина од модулот Јазик или модулот Литература). За главниот дел од часот се препорачува презентација, приказ, структурирана дискусија, дискусија врз база на претходно дадени прашања во врска со литературно дело/песна/поема/расказ кој ќе се интерпретира на часот, или дискусија чиј модератор ќе биде наставникот и поставувајќи прашања врз база на претходно зададени барања и белешки од учениците за истите. На крајот се остава простор од 5 до 10 минути за сумирање на дискусиите и затворање на часот со заклучок, задавање домашна задача и инструкции за наредниот час.

Стратегии за учење:

- описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информациите на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);
- стратегија за симулација;
- стратегија на истражување и творење.

При планирањето на часовите во рамките на овие 96 часа потребно е поврзување на темите од подрачјата од Јазик и Литература. Бројот на часовите е само предлог и истиот може да се менува според потребите и условите.

Препораки за следење и оценување на учениците

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да го следи и оценува: процесот на наставата и учењето, но и резултатите од учењето како и сопствената работа. Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активноста, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци. Посебно релевантни показатели се квалитетот на поставените прашања, способноста да најде врски меѓу појавите, да наведува примери, да биде спремен да го промени своето мислење во контакт со аргументи, да разликува факти од тврдења, да прифаќа туѓо мислење, да предвидува последици и да дава креативни решенија.

Како што е познато ни еден од начините за оценување не е совршен, затоа е потребно да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа слабите и јаките страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација која што ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

Од 96 часови со кои во текот на годината некои наставни единици/книжевни дела бараат 1 час, а некои 2 или 3, па според тоа наставникот предвидува и планира динамика на работа на часовите за интерпретација, приказ или осврт, како и поврзување на наставните единици со содржини од подрачјето јазик. Уште една препорака за наставникот се однесува на компаративно поврзување и толкување на текстовите кои доаѓаат од различни историски, културни и жанровски рамки. Посебно внимание наставниците треба да обратат и на потенцирањето на различните релации кои се воспоставуваат помеѓу канонските дела на националната и светската книжевност и доминантните современи форми на уметничко изразување и презентација (современиот роман, драмскиот текст, филмот, театарската претстава, стрипот, историски-образовно содржини на телевизија и на интернет). Едно литературно дело треба да се воведува во наставата преку доживувачко и истражувачко читање, подготвените задачи и барања и преку истражувачки проекти. Толкувањето на книжевното дело може да се реализира и планира за обработка на различни нивоа (осврт, приказ, интерпретација). Книжевните појави, термини и поими се обработуваат со посредство на планирани книжевни дела во непосредната работа со примена на методички принципи и работни начела, се користат соодветни стручни методи. Методската адекватност и единството на теориски и практични поставки се клучни за успешна настава во подрачјето литература. Во текот на целокупната настава учениците се обучуваат за активна примена на сите видови читање (доживувачко, истражувачко, изразно и интерпретативно, читање со белешки, а пред сè читање со разбирање, а со тоа и вреднување на книжевното дело).

Покрај читањето, како основна творечка активност треба да се организираат и конкретни творечки активности поврзани со анализираните книжевни дела. Со нивно посредство би требало да се шири интересот на учениците за книжевноста, книжевните дела и нивните автори, да се продлабочуваат и надополнуваат читачките интереси и компетенции. Творечките активности се реализираат како усна продукција (говорни вежби, дискусии, разговори, монолози, рецитации и говори), писмена продукција (пишување есеи, домашни задачи) и комбинирана продукција (реферирања и презентации). Вештината читање со разбирање подразбира читање на книжевни и други видови на текстови со препознавање на експлицитните и имплицитни пораки и информации во нив и откривање на причински-последичните врски меѓу елементите на содржината.

Вреднувањето на напредокот на учениците треба да биде континуиран и систематски. Се вреднува активноста на ученикот во текот на подготовка за работа и во текот на работата на часот, се вреднува учеството во работата при анализата и толкувањето на делото, се вреднува квалитетот на одговорот, аргументираните ставови, почитувањето на гледиштата на другите ученици, односот спрема работата, способноста да применува теориски знаења во конкретни ситуации.

Низ сите часови кои ќе ги реализирате и со оваа скратена верзија на програмата да им помогнеме на нашите ученици да ги научат двете најважни компетенции кои секогаш ќе им овозможат развој: солидна комуникација (во говорена и писмена форма) на мајчин јазик и учење како да се учи во рамките на концептот за доживотно учење.

4. Норматив за наставен кадар

Скратената наставна програма ја реализира наставник согласно нормативот за наставен кадар даден во редовната настава програма.

Скратената наставна програма по наставниот предмет **Македонски јазик и литература за трета година на средното стручно образование (модуларно дизајнирана)** ја утврди

Арх. Бр. 13-9304/1

16.9.2020 година

Министер за образование и наука,

Мила Царовска